

วิธีสอนหนังสือไทย

อธิบาย
ของ
กรมศิลปากร

เรื่องวิธีสอนหนังสือไทย ของ พระศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยาศรีสุนทรโวหารนั้น เป็นเรื่องทักกล่าวถึงวิธีสอน และวิธีเรียนหนังสือไทยในสมัยก่อน ท่านผู้เรียบเรียงเรื่องนี้เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่ง ซึ่งนับว่ามีความสำคัญต่อวงการศึกษาของไทยในสมัยโบราณมาก กล่าวคือ ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการศึกษาของชาติ โดยจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น เป็นการริเริ่มการจัดการศึกษาให้เป็นระเบียบ ในครั้งนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เมื่อยังเป็นหลวงสารประเสริฐ เรียบเรียงแบบเรียนชุด มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน พิศาลการ์นต์ สำหรับใช้เป็นแบบสอนแบบเรียนในโรงเรียนหลวงสมัยนั้น แล้วต่อมา

แบบเรียนแบบสอนหนังสือก็ได้วิวัฒนาการมา โดยอาศัยหลักจาก
แบบเรียนชุดนี้ การที่ท่านผู้เรียบเรียงได้ใช้ความรู้ความชำนาญ
ในฐานะผู้เกี่ยวข้องอยู่กับวงการศึกษาของชาติ ได้เรียบเรียง
เรื่องวิถีสอนหนังสือไทยชนน นับว่าท่านช่วยให้ได้ทราบความ
เป็นไปของวิถีสอนวิธีเรียนหนังสือในสมัยก่อนเป็นอย่างดี.

วิธีสอนหนังสือไทย

---

๑ พระศรีสุนทรน้อย	นามเพลง
คิดคะตุนเอง	ออกอ่า
เกียงจิตคิดยำเกรง	ปวงปราชญ์ ฉินเฮย
ใดคลาดใดบกบัง	บทนั้นเจริญแปลง ฯ
๑ เรื่องนัจฉกข์	คำขยาย
เป็นแบบกลาง ๆ สาย	สืบไว้
มัธยมพจนธิบาย	บอกชื่อ ไว้นา
คิดแต่ตามตนได้	สอบซ่อมศึกษา ฯ

จะกล่าวลักษณะวิธีสอนเรียนหนังสือไทย โดยความที่
ได้ทวิตรองเห็น แลได้สังเกตกำหนดไว้ จนแจ้งประจักษ์ต่อปัญญา
ของข้าพเจ้า ก็อันลักษณะวิธีซึ่งจะกล่าวไปนั้นถ้าท่านผู้ใดไม่เห็น
ชอบ จะติเตียนคัดค้านประการใด ขอจงให้ทราบถึงข้าพเจ้าผู้
เจ้าของเดิมด้วย ข้าพเจ้าไม่ใช่เป็นคนมีมานะถือสุติดังแลมัวเมา

ความรู้ ถือว่าไม่มีใครเท่าเทียมตนนั้นหาไม่ได้ ด้วยสันนิษฐาน
เข้าใจว่าในการเรียนวิชาศิลปศาสตร์วิทยาคมทั้งปวงนี้ ไม่มีที่สุด
เป็นของลุ่มลึกอยู่ตามลำดับโดยธรรมชาติ ซึ่งจะว่าเป็นที่สุดจบที่
อยู่เพียงผู้ใดนั้นไม่ได้ ข้าพเจ้าเข้าใจแน่ฉนั้น เพราะฉนั้น
เมื่อท่านผู้ใดคัดค้านตเถียงมาด้วยข้อหนึ่งข้อใด แม้นข้าพเจ้า
เห็นชอบด้วย ก็จะไม่ยอมคัดแปลงตามไปง่าย ๆ ขอท่านทั้งหลาย
จงได้ทราบความจริงในใจของข้าพเจ้าว่าซึ่งกล่าวมานั้น มิใช่
แก่งออกตัวด้วยความมารยาสาโดย เป็นความจริงดังปฎิญาณ
ทุกประการ

จะกล่าวด้วยลัทธิครูผู้สอนก่อน ด้วยว่ากุลบุตรซึ่งศึกษา
เล่าเรียนหนังสือไทยจะรู้เรววิชา วิชา กวี ตัน วิชา บรูณะ วิชา
กวี ศาสตร์ แก่งลัทธิครูผู้สอน แลอาศัยความเพียรเล่าปฎิญาของ
กุลบุตรนั้นประกอบด้วยเป็นสองประการ กัดลัทธิแลอาศัยของ
ครูนั้นมต่าง ๆ กัน บางครุมมีความรู้มากละเอียดลึกซึ้ง แต่เป็น
คนหวงความรู้ กัดลัทธิจะรู้เท่าเทียมตนนั้น ความรู้จะแพร่หลาย
ไปเสีย ตัวก็จะไม่เป็นที่จรรยจะมีผู้นับถือน้อยไป จึงยอม
ความรู้ไว้ สอนแต่ตน ๆ หยาบ ๆ สอนไม่สิ้นเชิง

บางครั้งเป็นใจโลกเห็นแก่ลาภ ศิษย์ผู้ใดให้ลาภสักการะ
 มาก ก็เบียดเบียนความรู้สั่งสอนละเอียดกว้างขวางยิ่งกว่าศิษย์อื่น
 บางครูในลาภสักการะนั้นใจเป็นกลาง ๆ โลกไม่แรงกล้านัก เขา
 แต่ปัญญาความเพียรของกมลบุตรเป็นประมาณ มีใจอารีรอบคอบ
 ทวไปในศิษย์ทั้งปวง ตงเมตตาคิดไม่คิดแก่บ่วงการ แลลำบาก
 ยากเหน้อยอดสำหรับเคระโศกไซ้สั่งสอน แลรู้ลดหย่อนผ่อนปรนให้
 สมควรแก่ปัญญาเด็ก ตงตำราสอนให้เป็นแบบอย่างให้เด็กรู้ง่าย
 จำง่าย แลหัวหมั่นได้สอบสวนทวนต้นปลายเนื่อง ๆ ครูซึ่งประกอบ
 ด้วยอริยาศัยใจละเอียดโอบอ้อมเช่นนกมี ฝ่ายเด็กผู้เรียนเล่า
 ก็มนัสยสันดานต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ถ้าจะว่าโดยพาหุอริยาศัย
 ของเด็กแล้ว ธรรมชาติเด็กซึ่งจะมีใจสมัครรักเรียนหนังสือโดย
 ฉลาดฟังตนนมนอนนง ร้อยคนจะมีสักคนหนึ่งก็หายาก เพราะ
 ใจเด็กยังไม่มีปัญญาคิดถึงการหน้าการหลัง มีแต่คิดจะเล่นสนุก
 เกรี้ยวกราวกับเพื่อนฝูง แลเพลิดเพลินด้วยของเล่นการเล่น
 ต่าง ๆ ภายเดียว ซึ่งจะพากเพียรเรียนไปได้ ก็เพราะกลัวอาญา
 ของบิดามารดาแลญาติครูอาจารย์ เด็กบางคนกลัวเกรงอาญา
 ผู้ใหญ่ จนได้เรียนรู้ตลอดไปก็มี บางคนเมื่อตนเดิมเรียนด้วยขัด
 อาญาผู้ใหญ่มิได้ ครั้นเรียนไปก็มีใจรักอยากจะรู้อยากจะเป็น

คนฉลาด ก็มีความอดสาหัสไฝ่ฝันผูกพันด้วยใจรักจนรู้สึกตลอดไปก็มี
 เด็กบางคนเบื่อหน่ายต่อการเล่าเรียน คิดหาอุบายบิดพริ้วต่างๆ
 ครั้นผู้ใหญ่รู้เท่าไรทนก็สกัดกั้นด้วยอาญาเรี่ยวแรงชน ด้วยกำลัง
 กัดัวอาญา เด็กก็กลับเข่าร้องรอยเล่าเรียนไปจนตลอดก็มี เด็ก
 บางคนถึงผู้ใหญ่จะข่มขู่ด้วยอาญาสักเท่าใด ก็ไม่สิ้นความพยศ
 คดโกงบิดพริ้วแซเซือน จนผู้ใหญ่ระอิดระอาเบื่อหน่ายทอดอาลัย
 เสีย ไม่ได้รหนังสือหนักม อื่นการพยศของเด็กก็เกยจรวานเบื่อ
 หน่ายต่อการเล่าเรียนนมหลายอย่างต่างพรรณพนทจะพรรณนา

จะกล่าวด้วยปัญญาของเด็กผู้เล่าเรียนนั้นเล่า ก็มีหลาย
 อย่างแปลก ๆ กัน เด็กบางคนเล่าเรียนได้รวดเร็วว่องไว แต่ไม่
 มั่นคงแน่นอนได้เร็วลืมเร็ว เด็กบางคนมีนซำกว่าจะจำได้เนิ่นนาน
 ครั้นจำได้แล้วก็ไม่ลืม มั่นคงเหมือนรอยเหล็กขีดในศิลา เด็ก
 บางคนเป็นมัธยมทั้งสองอย่าง เล่าปากไม่ซำหนักไม่เร็วนัก
 ปัญญาที่เล่าเรียนก็ไม่ว่องไวเฉียบแหลมเป็นกลาง เด็กบางคน
 เป็นต้นตาดนธรรมคาปัญญาที่บ กว่าจะเล่ามันได้แต่ละเรื่องแสน
 ยากลำบากได้หน้าลมหลัง มันได้แล้วพรงนลมเล่า ถึงครที่จะ
 ควบคุมเคียวเข็ญอย่างไรก็ตกอยู่ในธรรมคาตัวอย่างนั่นเอง ถึง
 สามเดือนนะโม ก ข ไม่ตลอดได้ เพราะต้องกลับหน้ากลับหลัง

ทบทวนอยู่ว่าไปไม่รู้จัก จนครูวะอาท้อคอยทอดอาลัยไปเอง
 เหมือนเรื่องนิยายเล่ากันมาว่า ท่านครูผู้หนึ่งเป็นทิดปาโมกซ์
 อาจารย์ใหญ่ สอนศิษย์ให้เล่าเรียนอยู่ในสำนักกว่าร้อย ศิษย์ผู้
 หนึ่งปัญญาเฉลาเล่าเรียนอะไรก็จำไม่ได้ ปัญญาเขาวัวไม่วงแวง
 มั่นตงนัก แต่เป็นคนหมั่นในการปฏิบัติครู ท่านอาจารย์มีความ
 เ็นดู อยากจะให้เด็กผู้นี้เกิดความฉลาดจะได้เจริญในการ
 เล่าเรียน อาจารย์หมั่นพูดจาแนะนำอยู่เนือง ๆ วันหนึ่งเด็ก
 นั้นไปป่ากับเพื่อนศิษย์ด้วยกันหลายคน ครนกลับมาครูจึงถาม
 เด็กนั้นว่าวนนเจ้าไปป่าได้เห็นอะไรบ้าง เด็กนั้นบอกว่าข้าพเจ้า
 ได้เห็นหูล้อมตัวหนึ่ง ครูถามว่าหูล้อมนั้นรูปพรรณสัณฐาน
 มันเหมือนกับอะไร ศิษย์นั้นตอบว่าหูล้อมเหมือนหงอนไก่ ครู
 ได้ฟังก็คิดว่าเด็กคนนั้น คอยมีปัญญาฉลาดซนแล้ว รู้สึก
 สึงเกตุรูปร่างหูล้อมกลม ๆ เรียวเหมือนหงอนไก่ แต่มิเข่าแฉ่น
 ไปได้อย่างนักดแลแล้ว ครูก็ยกยอสรรเสริญชมศิษย์นั้นต่าง ๆ
 ศิษย์นั้นได้หน้าตาเพราะครูสรรเสริญก็ดีใจ จึงกำหนดจิตจำ
 ไว้ว่าเราตบแก่ครูว่าเหมือนหงอนไก่ ครูชอบครูชมสรรเสริญ
 วันหนึ่งเด็กนั้นไปป่ากับเพื่อนศิษย์กันอีก ครนกลับมาครูถามว่า

เจ้าไปบ้านพบอะไรบ้าง

เด็กนั้นตอบว่าข้าพเจ้าไปวันใด

เห็นข้างทกลางบ้านข้างหนึ่ง

ครุถามว่าข้างนั้นเหมือนอะไร

เด็กตอบว่าเหมือนกับหงอนไก่

ครุจึงนึกว่าชะรอยเด็กนั้นจะดู

สังเกตเอาที่วงข้างกลมเรียกว่าคล้ายกับหงอนไก่ แต่สังเกตได้

อย่างนกคตอยู่แล้ว ครุก็งงอยู่ วันหนึ่งชาวบ้านเขาเชิญอาจารย์

ไปเลี้ยงข้าวปายาส เด็กนั้นก็ไปกับครุด้วย ครุนกกลับมาครุถาม

ว่า วันนั้นเจ้าไปกับข้า ชาวบ้านนั้นเขาเลี้ยงอะไรเจ้าบ้าง เด็ก

ตอบว่าวันนั้นเขาเลี้ยงข้าวปายาส ข้าพเจ้าได้กินข้าวปายาส ครุ

ถามว่า ข้าวปายาสนั้นมันเหมือนกับอะไร ศิษย์ตอบว่าข้าว

ปายาสเหมือนกับหงอนไก่ ครุได้ฟังก็สังเวชตลอดใจ คิดว่าเด็ก

นั้นเรดำคัญว่ามีความฉลาดซนบ้าง มีรูปตักอยู่ในธาตุธรรมดา

ของเขานั่นเอง เห็นจะกำหนดใจว่า ซึ่งตอบแก่เราว่าเหมือน

หงอนไก่ คำนี้เราชมเราสรรเสริญก็เอามาใช้ตอบเราว่าไป แต่

พิจารณาปัญญาซึ่งจะรู้ว่าหงอนไก่มันอย่างไรนั้น เห็นจะไม่มีแก่

เด็กน่ะเลย ครุก็ทอศอาลัยในการที่จะสอนเด็กนั้นต่อไป เรืองน

เป็นนินยาบุตราน แม้นถึงในกาลทุกวันนี้ เด็กทมิปัญญาทมิมน

ตงเซนนกกมแน

ครึ่งเมื่อแรกตั้งโรงสุกุลหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
 ให้มีครูสอนหนังสือไทยในบิวกอกจัตวาตลก ศักราช ๑๒๓๕ นั้น
 เด็กบุตรหม่อมราชวงศ์ข้าราชการ ซึ่งมาฝึกหัดเป็นทหารมหาด
 เล็กอยู่ ที่เบนชั้นเด็กยงเล็กอยู่นั้น โปรดเกล้าฯ ให้มาเรียน
 หนังสือไทยในโรงสุกุลหลวง เจ้าพนักงานส่งเด็กเข้ามาเรียนมาก
 ด้วยกัน เด็กผู้หนึ่งชื่อนายเวก อายุ ๑๕ ปี เป็นบุตรหม่อม
 ราชวงศ์ เรียนนะโมมาตัก ๗ วิกจำไม่ได้ ครตต้องตัดตอนให้เล่า
 แต่วันจะสองอักษรสามอักษร วันนั้นจำได้ร้องชนพรุ่งนี้ครจะให้
 เล่าต่อไปอีกกลิมของเก่าเสีย ได้อยู่แต่อักษรหนึ่งบ้างสองอักษร
 บ้าง ต้องซ้ำเล่าของเก่าอีก แต่ทบทวนอยู่อย่างนหลายครั้ง
 ครจึงว่านะโมไม่ได้ก็ทำเนาเถิด ให้เล่า กข ต่อไป นายเวกก็
 เป็นเช่นนั้นอีก แต่เพียรสอนมาประมาณสัก ๒ เดือน ๗ เดือน
 ก็จำอะไรไม่ได้ ครูให้หัดนับนิ้วมือนวเทาทด้วยกันนับไม่ถูกประสม
 ไม่ถูกรำไป ครูเห็นจะเป็นความลำบากให้ผู้สอนผู้เรียนก็เร็ดตราไป
 ไม่ใคร่จะได้สอน นายเวกก็เลยตกเป็นคนไม่รู้หนังสือไทย บัดนี้
 ก็ได้ส่งกลับไปฝึกเป็นทหารปืนแล้ว นายเวกนั้นก็ควรจะนับว่าเป็น
 นำเบอร์วนทหนึ่ง ฝ่ายช่างขนตาในการเล่าเรียนที่โรงสุกุล เด็ก

ทบปัญญาโหดเฉาทบมนกมมาก แต่ว่าเป็นที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ของ
 นายเวก พอเล่าเรียนได้ถึงกระนั้นก็นานกว่าจะรู้ ความที่
 รู้ก็จดเอาเป็นรูปไม่ได้ ซึ่งชกเรื่องราวมาเล่าทงนี้ เพื่อจะให้
 ท่านทั้งหลายทราบชัดในธาตุธรรมคาบปัญญาของกุดบุตรมีหลาย
 อย่างต่าง ๆ กันดังนี้ ในการเล่าเรียนจะรู้ตัวเร็ววัน ฮาศย์
 ประกอบพร้อม ๒ อย่าง ครุความรู้อุบายฉลาดหมั่นสอนหนึ่ง
 เด็กปัญญาดีมีความหมั่นไม่เกียจคร้าน ไม่มีอันตรายหนึ่ง ถ้า
 พร้อมทั้งสองประการนั้นก็เป็นการสมบูรณ์แท้ไม่ต้องสงสัย อนึ่ง
 การสอนเด็กนยาก ไม่เหมือนสอนผู้ใหญ่ ต้องตั้งพักตอาญาให้
 แข็งแรง ให้เด็กเกรงกลัวให้จงมาก อย่าเล่นเลาะและล้อเลียน
 ให้เด็กตหมิ่นได้จะไม่เกรงกลัว ถ้าถึงจนเด็กตหมิ่นเสียได้แล้วก็
 เสียการทงเรื่อง อนึ่งครูผู้จะสอนนั้นต้องเป็นผู้มีอชฌาศัย อนุโลม
 ฝ่อนปรนตามชาติสกุลของเด็ก ไม่ควรหยาบช้า ก็อย่าดำงากา
 เกินหยาบคายให้เป็นทงาใจเด็ก ถ้ามีความผิดทำอาญาตี
 หรือมัดตามอาญาครุดีกว่าดำงายคาย ด้วยว่าเด็กทเป็นเชอ
 วงศ์พงศ์เผ่าผู้ดี มีรักชาติตระกูลโดยมาก ถ้ากระทบกระเทียบ
 ด้วยหยาบคายด้วยกายหรือวจานัก ก็ระชกกระอิระธาที่อดอชไป

จารย์ท่านจะแต่งพระคัมภีร์ปริยัติใด ๆ คงจะมีค่านมัสการพระ
 พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แลสรรเสริญครูตาจารย์ของท่าน
 ทุก ๆ พระคัมภีร์ ธรรมเนียบนตตมาจนถึงนักปราชญ์ ซึ่งเป็นกวี
 กิดกาพย์กลอนหนังสือไทย จะแต่งเรื่องใด ๆ มักจะเริ่มต้นเป็นคำ
 นมัสการก่อน แลวจึงเดินความตามเรื่องทีประสงค้จะแต่ง เป็น
 อย่างนี้โดยมากจึงดังเกิดตุเกิด ก็ซึ่งท่านเอานะโมมาตั้งเริ่มต้น
 หนังสือไทยนี้ก็เป็นตามลัทธิคติโบราณเช่นดั่งว่านั้น ถ้ามว่านะโม
 พุทธายะสิทธิ์นั้นแปลว่าอะไร ก็ว่าแปลเป็นสองอย่าง ๆ หนึ่ง
 ว่านะโมความนอบน้อมค่านับ พุทธายะ แก่พระผู้ตรัสรู้ ผู้ ต้นผู้
 เบิกบาน อีกอย่างหนึ่งว่า นะโมข้าพเจ้าขอนอบน้อมไหว้กราบ
 พุทธายะเพื่อให้ตัวข้าได้ตรัสรู้แลต้นเบิกบานในการเล่าเรียน สิทธิ
 ของจงสำเร็จเกิด เพราะเป็นความนมัสการแลขอพรฉะนั้น ท่านจึง
 เอามาตั้งไว้ข้างต้นการเล่าเรียน ถ้ามว่า เรียนนะโมประสงค้จะ
 ให้รู้สระ ก็สระนั้นแปลว่าอะไร คืออะไร มีเท่าไร เป็นแบบ
 ภาษาอะไร ก็ว่าสระแปลว่าเสียง ว่าของซ้กเสียง ว่าเป็นที่
 ออกเสียงของพยัญชนะ อธิบายว่า ในตัวสระก็เป็นเสียงอยู่

วิธีสอนหนังสือไทย

ตามตัวสระ คือ อ ำ ะ ฤ ฤๅ ฦ ฎ ฏ ฏ ฎ ใ แ
 ไ ใ โ ใ ำ ำ ะ ทุ ก ๆ ตัว แล้วเมื่อเขาประสมเข้ากับ
 พยัญชนะตัวไหน ก็ชักเอาพยัญชนะตัวนั้นหันเข้าหาเสียงของตัว
 ด้วย เหมือนอย่าง ขา ขิ ขี ขี ขี เหมือนอย่าง กา กิ
 กิ กิ กิ เหมือนอย่าง คา คิ คิ คิ คิ เช่นนเป็นต้น ซึ่ง
 จำเป็นต้องออกเสียงของพยัญชนะนั้น คือว่าผู้อ่านหนังสือเห็นตัว
 พยัญชนะก็ตั้งดูสระด้วย ถ้าเห็นตัว ข มีสระ ำ ก็ตั้งอ่านว่า
 ขา ตัว ก มีสระ ำ ก็ตั้งอ่านว่า กา ตัว ค มีสระ ำ ก็ตั้ง
 อ่านว่า คา ตั้งนเป็นต้น ต้องหมายเอาสระเป็นทีออกเสียงของ
 ตัวพยัญชนะฉะนั้นทุกตัวอักษร นี้เป็นคำอธิบายแปลคำว่าสระ
 ซึ่งถามว่าสระคืออะไรนั้น แก้วว่าสระก็คือ อ ำ ะ
 ฤ ฤๅ ฦ ฎ ฏ ฏ ฎ ใ แ ไ ใ โ ใ ำ ำ ะ ซึ่งถามว่าสระ
 มีเท่าไรนั้น แก้วว่าสระมีมาก แต่นักปราชญ์ท่านได้เลือกพิณจัด
 ดรรเอามาตั้งไว้เช่นต้นทางที่เล่าเรียน เพียง ๒๐ คำเนียงก่อน
 ด้วยสระ ๒๐ นี้เป็นหลักเป็นฐานเป็นต้นคำของสระอื่น ๆ เป็นอัน
 มากทุกภาษา ถามว่าสระ ๒๐ นี้ ผู้ใดเป็นคนบัญญัติจัดตั้งไว้เป็น

เดิมมา แก้ววชิรชอุ่มคมภรดกซึ่งยากที่จะหาความจริงได้
 เพราะข้าพเจ้าเกิดภายหลังหลายชั่วบุรุษนัก เหลือที่จะสาว
 ชนไปให้ถึงเบื้องตนได้ เป็นแต่จะเนาไปตามทิวแถว ๆ วาว ๆ
 ไม่นัด ข้าพเจ้าทราบมาก่อนแต่ไปหลายร้อยปี มีพรหมณ
 ชาติฮินดูสถานมาแต่สมัยมประเทศได้มาตั้งเป็นครูสอนหนังสือไทย
 ได้บัญญัติจัดตั้งแบบแผนเป็นลัทธิสอนไว้ต่าง ๆ คือแบบบังคับ
 สองสาม แลตัวสะกดตามแบบตั้งสกฤตแลอื่น ๆ หลายประการ
 คนชาวสยามยอมเป็นศิษย์รับเรียนรับรู้ ใจเป็นอันมาก ความรู้
 ตามลัทธิของครูผู้นั้น ตกแผ่แพร่หลายอยู่ในมณฑลชาวไทย
 เจ้าเรือนสืบ ๆ กันมาจนทุกวันนี้ ถึงนะโมแบบสระนทานครูผู้นั้น
 แลบัญญัติจัดตั้งเป็นแบบมา เรืองนเป็นการคาดคะเนว่าเห็นจะ
 เป็นอย่างหนึ่งซึ่งถามว่า เป็นแบบภาษาอะไรนั้น แก้ววชิระ ๒๐ น
 เป็นสำเนียงภาษามคธบ้าง สักสกฤตบ้าง ภาษาสยามบ้าง เป็น
 เสียงควรจะรับกับภาษารามัญ ฮวา อังกฤษ เป็นต้นได้บ้าง
 สระ ๘ ตัว คือ อ โ อะ ใ ะ ใ ต้องกับสำเนียงภาษามคธ
 ภาษาสักสกฤตควรใช้ได้ทั้ง ๒๐ สำเนียง ภาษาสยามยกแต่ ฤ

ฤๅ ฤ ฎ ฏ สัตว์ นอกนั้นเป็นเสียงภาษาสยามได้ทั้งสิ้น ถาม
 ว่าในจำนวนสระนี้จะสอนให้รู้อย่างไรบ้าง แก้วว่า สอนสระต้อง
 สอนให้รู้จักแบ่งสระเป็นเสียงสั้นพวกหนึ่ง เสียงยาวพวกหนึ่ง
 สระ ฤ ฎ ฏ ำ ะ ๗ ตัวนี้เสียงสั้นมาตราเดียว เรียกว่า
 รัสสะแลเรียกว่า ลหุด้วย เพราะเป็นสระเสียงเร็วเสียงเบา
 สระ ๑๔ คือ ฮา ุ ฤๅ ฎา แอ ใ โ ไ ๓ ตัวนี้เสียงยาว ๗
 มาตราเรียกว่า ทัชชะฤๅ เทยนชะ แลเรียกว่า คุรุด้วย เพราะเป็น
 สระเสียงช้าเสียงหนัก สระ ำ ตัวนี้เป็นสองทางอยู่ต้องรู้ โดย
 ฉะเอียด ด้วยว่าในคำไทยนี้คำนี้เสียงแม่ ก กา กับแม่ กม พ้อง
 กันอยู่ เหมือนคำมีอ บาบกำมี บาบกรรม ทำงานการ พระรำมี
 พระกรรม เช่นนี้คำทำ แม่ ก กา เป็นรัสสะเป็น ลหุ กรรม
 ธรรม แม่กมเป็นที่ชะเป็นคุรุคำนี้เสียงเดียวกัน แต่ลักษณะและชื่อ
 ต่างกันอยู่อย่างนี้ ไม่แยกไม่ช้ให้ที่ไหนเด็กจะได้รู้ ผู้ซึ่งจะเป็นครู
 ต้องตั้งใจเมตตาการุญจงมาก คุลบุตรผู้เรียนจะได้มีความฉลาด
 สมบูรณ์ในวิชาคุณ อธิบายด้วยสระอันเป็นท่อนต้นจบเพียงนี้

เมื่อเด็กผู้เรียน เรียนนะโมจำได้แม่นยำชำนาญแล้ว
 เข้าใจในกระบวนสระระดับเจดีย์แล้ว ครูจึงสอน ก ข ต่อไป ๆ
 ถามว่าตั้งแต่ ก จน ฮ ๔๔ ตัวนี้ จะเรียกชื่ออย่างไร แก้วว่า
 ถ้าจะเรียกตามภาษาไทย ก็เรียกกันว่าตัวหนังสือบ้าง เรียกว่า
 ตัว ก ข บ้าง ถ้าจะเรียกให้เป็นหลักเป็นฐานก็ต้องอาศัยคำ
 มคธมาใช้เป็นชื่อ ทตัว ก ข จึงสมควรเรียกว่า “พยัญชนะ”
 ๒๗ หมดสระปนอยู่ด้วยควรเรียกว่า “อักษร” ๆ ถามว่า พยัญชนะ
 ๒๘ อักษร ๒ คำนี้เป็นภาษามคธ จะแปลเป็นความภาษาไทยว่า
 กระไร แก้วว่า พยัญชนะ แปลว่าของเป็นเครื่องดำแดงความคือ
 ว่าคนรู้อ่านหนังสือ ถ้าได้ดูตัวพยัญชนะก็รู้อ่านเนื้อความว่าเรื่อง
 ๒๙ นั้น ๆ แลคำว่าอักษรในภาษามคธก็ว่าอักษร ท่านนักปราชญ์
 ๓๐ แต่ก่อนท่านก็แปลทั้ลงว่าอักษร ใช้กันมานานจนรู้ทั่วกันตลอด
 ๓๑ ถึงเด็ก จึงไม่มีใครจะคิดแปลให้เป็นภาษาไทยเพราะรู้กันได้ตาม
 ๓๒ สังเกตแล้ว ๆ ถามว่ากระบวนสอน “ก ข” นี้จะสอนอย่างไร
 ๓๓ แก้วว่าในต้นเรียนต้องเขียนตัว “ก ข” จนจบ ให้เด็กเล่าจน
 ๓๔ จำตัวได้ แล้วจึงให้นับเป็นตอน ๆ ให้รู้ว่า เป็นกตอน แลตอนหนึ่ง

เป็นกัตว จะเท่ากับทุกตอนหรือจะน้อยจะมากกว่ากัน ก็ให้
กำหนดรู้ทุก ๆ ตอน แล้วให้นับรวมทั้งหกตอน จะเป็นกัตว
สอนให้เด็กนับเสียให้จำได้ให้สนใจ จนถามจนเมื่อไรไม่ตอง
ผิดรอให้คิด ให้ตอบได้ทันที แล้วจึงแบ่งแยก “ก ข” ออก
เป็นสามพวก เสียงสูงพวก ๑ เสียงกลางพวก ๑ เสียงต่ำ
พวก ๑ เรียกชื่อว่า ไตรยางค์ แล้วว่าสามส่วน ส่วนหนึ่งมักตอง
เขียนคัดออกให้เด็กเล่าเป็นพวก ๆ ให้สนใจ ในระหว่างที่ให้เด็ก
เล่าของเหล่านี้ ครูต้องบ่นเวลาให้เด็กเขียน “นะโม, ก ข,
ด้วยทุกวัน แล้วมันเอาใจใส่สอบสวนบ่อย ๆ ให้แม่นยำชำนาญ
ถามว่า “ก ข” เหตุใดจึงมีตัวเสียงซ้ำกันมาก คือ “ข ข”
“ค ค ข” “ข ญ” “ย” “ฎ ฎ” “ต ต” ทั้งสองตอน
“พ ภ” “ล พ” “ศ ษ ฐ” จะมีแต่เสียงละตัวไม่ได้หรือ ทำไม
จึงต้องมีเสียงซ้ำ ๆ กันให้มากตัวออกไป แก้วว่าเรื่องนยากที่จะแก้
ให้สอนสงสัยได้ เพราะว่ากาบบัญญัติตั้งแบบแผนตัว “ก ข” นมแต่
บุราณกาลดัดกตดาบรพนัก เราเกิดภายหลังล่วงมานานเสียแล้ว
ไม่อาจจะค้นหาต้นเหตุได้ จะขอแก้ไขไปตามได้ยินได้ฟังมา

บ้าง แลตามอนุমানคาดคะเนการบ้าง จะเอาเป็นมั่นคงนั้นก็ไม่ได้
ข้าพเจ้าเห็นว่าแต่ต้นเดิม ตัว “ ก ข ” จะไม่มีตัวซ้ำกันมากเหมือน
เดี๋ยวนี้ ท่านผู้ต้นบัญญัติเดิม ท่านก็จะคิดตัวหนังสือพอจุกกับเสียง
ภาษาไทยพูดกัน ตัวหนังสือไทยเดิมเห็นจะมีแต่ ๒๙ อักษร คือ
ก ข ค ง จ ฉ ช ซ ฌ ต ต ถ ท น บ ป ผ ฝ พ
ฟ ม ย ร ล ว ส ห อ ฮ เท่านั้น พอใช้กับภาษาไทย
แท้ได้จริง

ครั้นภายหลังสืบ ๆ มา บ้านเมืองเจริญสมบูรณ์มากขึ้น
นักปราชญ์ผู้ฝายจินตศิวูบาดิคำมคอแลภาษาต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น
ท่านจึงเห็นพร้อมใจตามด้วยกันว่าควรที่จะใช้หนังสือ มิใช่จำเพาะ
แต่ความภาษาไทยอย่างเดียว ข้อความสลักสำคัญ จะต้องใช้
ภาษามคอแลภาษาสังสกฤตก็มี คำที่ทักวนักปราชญ์คิดกวางพัย
กลอน จะใช้พากย์ภาษาอื่น ๆ ก็มี จำต้องคิดตัวอักษรเดิมใน
“ ก ข ” เข้าอีก ให้พอรับรองแก่ภาษาอื่น ๆ ท่านเห็นพร้อมกัน
อย่างนี้ จึงได้เติมตัว ช ค ซ เข้าในต่อน ก เป็นเจ็ดตัวชน
เติมตัว “ ฉ ญ ” ในต่อน จ เติม ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ อีกต่อน

วิชาสอนหนังสือไทย

หนึ่ง เต็มตัว ธิ ในตอน ค ต เต็มตัว ภา ในตอน ๒ เต็มตัว
 ศ ษ พ ในตอน ย รวมที่เต็มภายหลัง ข ค ฌ ฉ ญ ฎ ฏ
 ฐ ฑ ฒ ณ ฒ ฎ ฏ ศ ษ พ ๑๖ อักษร บรรจบกับตัวเต็มเป็น
 ๔๔ ตัว แต่การเพิ่มเติมนั้น จะเป็นครั้งเดียวหรือหลายครั้งไม่
 ทราบแน่ แลอักษรที่เพิ่มเติมชนชั้นหลังนั้น บางอาจารย์ก็บังคับ
 ชาติว่าจำเพาะให้ใช้แต่คำภาษามคธกับสังสกฤต คำภาษาสยาม
 ไม่ให้ใช้ บางอาจารย์ค่านว่าซึ่งจะบังคับเป็นคำชาติเช่นนั้นไม่ได้
 ต้องใช้เจือปนกันไป ตัวที่ยกได้ชาติ คำไทยไม่ต้องใช้ถึงเลยก็มี
 จริง พอขตัวได้ คือตัว ฉ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ศ ษ พ เหล่านี้
 ภาษาไทยไม่ต้องใช้ ในลัทธิครูหนึ่งมีบังคับชาติว่า ศ สำหรับคำ
 มคธ ษ สำหรับสังสกฤต ฒ สำหรับคำไทย ท่านว่าอย่างนี้
 เป็นคำมูลดีแลง่ายด้วย แต่มีท่านที่หนังสือสังสกฤตครูเดิม
 ท่านดูเข้าใจชำนาญ ท่านค่านว่าลัทธินั้นจะถือเอาเป็นแท้ไม่ได้ ใน
 คำภีร์สังสกฤตเดิม ท่านก็มีตัวอักษรทั้งสาม เพราะมีลำเนียงแล
 สมมุติฐานที่เกิดเสียงตงชนผดกนทั้งสาม ๓ ดังเช่น ศ น ม เสียงตง
 ชนดาลเรยกว่าแต่ดาลุช ลำเนียงคล้ายตัว ฆ ตัว ษ มีเสียงเกิด

แต่ต้นดนกับเหงอกกางเพาด เรียกว่ามูรช ลำเนียงหนักคล้าย
 ตัว ข เสียงไทย แต่ไม่เหมือนที่เคย ตัว ฅ มีเสียงเกิดแต่รายพัน
 เรียกว่าทนต์ ลำเนียงสูงเช่น ฅ ตามธรรมเนียม ท่านว่าดงน
 กิชอบกลดลกซงดอยู่ คำมครใช้ ค ใช้ ษ ก็มี เหมือนอย่าง
 “ทษ” “โทษ” “ภษา” “ภษา” เป็นต้น คำมครว่าอัคคะ
 เป็นสังสกฤตใช้ว่าอัคคะ, อัคคะ, ก็หาเป็นอวัชระ, อวัชระ ไม่
 ยังกเป็น ค อยู่ ๖ อนึ่งมีผู้กล่าวคคค่านว่าแบบบังคับ ฅ ตาม
 ในจินตามณินนิกเคลดอนคดาดอยู่ จะถือเอาเป็นแน่ไม่ได้ ๖ ท่าน
 ผู้ทได้ดูสอบถึงคมภรสังสกฤตเดิม ท่านว่าแบบบังคับ ฅ ตาม
 ในจินตามณิท่านก็คคเอามาแต่สังสกฤตเดิม ก็ไม่คลาดกันมากนัก
 พอจะเอาเป็นแบบได้ ใช้กันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว จะคคค่าน
 เสียงก็ยาก ฝ่าย ๖ ข่า ๖ ผู้เรียบเรียงความนเป็นคนหูสั้นตาสั้น
 ไม่ทราบว่าจะอย่างไรเป็นแน่ แต่เห็นอยู่อย่างหนึ่ง ว่าในการรู้
 อักษรนี้ จะว่าสุดว่าจบอยู่เพียงใครก็ว่าไม่ได้ ไม่ควรจะวิวาท
 ไต่แย้งให้เกิดปฏิกะแก่กันให้เป็นความรอนใจในข้อเหตุ แต่ความ
 คคความชอบใจของข้าพเจ้านว่าจะใช้คำไทย ก็เขียนให้ถูกตาม
 ภาษาไทย คำมครสังสกฤตก็ให้ถูกตามมครแลสังสกฤต จะใช้

คำภาษาไทยใดเขียนให้ถูกตามภาษานั้น ก็เป็นการดีการชอบในเรื่องใช้หนังสือ ๆ ตามว่าใน “ช ช” “ค ค พ” “ช ฉ” “ญ ย” “ฎ ฏฐ ฑ ฒ ณ” “ด ต ถ ท ธ น” “พ ภ” “ล พ” “ศ ษ ส” เหล่านี้ทำไมจึงไม่มีชื่อเรียกให้ต่างกัน เห็นเรียกแปลกกันแต่ “คค” “ชช” “สล” ตามตัวเท่านั้น นอกนั้นทำไมไม่มีชื่อเรียกให้แปลก เด็กจะได้จำง่าย แก้วแต่เดิมเมื่อบัญญัติตัว ก ข ชนใช้ในชนแรก เสียงแปลกๆ ไม่มีตัวซ้ำ ท่านจึงจะได้ตั้งชื่อสำหรับเรียก

นักปราชญ์ท่านเพิ่มเติมอักษรชนภายหลัง ท่านก็เพิ่งต่อความอน ตังใจแต่จะสอนให้รู้ว่าตัวนั้นสำหรับกับคำนั้น ๆ การที่จะคิดตั้งชื่อให้เรียกตัวอักษร ท่านจึงหาได้คิดไม่ ท่านก็เห็นจะได้ใจว่าไม่เป็นการสำคัญ ๆ ในเรื่องคิดชื่อตัวอักษรนี้ ข้าพเจ้าได้เห็นเห็นว่าชาวไทยเราจนคำพูด ต้องเอาชื่อหรือพยางค์ชื่ออักษรคือเรียกว่า ถ. พันกัญ ญ ย่องเซง ต กวางเหมง น เทียนสิน เป็นต้นดูน่าสงเวช ข้าพเจ้าจึงคิดขอชวนสอนนักเรียนในโรงสกูลหลวงว่า ช ชัดช้อง ช อังกฤษ ค คัด ค คัด กัณฐา ช ระวัง ช

ช่อ ฌ ฉาน ญ ญาติ ฎ ฐฎา ฏ ฐฏัต ฐ ฐณฐาน
 ฑ บินฑบาท ฒ จำเวญ ณ ฌณ ฌ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔
 ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
 ร ไรค ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ออกชื่อตัวสะกดได้ง่าย ที่ไม่มีตัวพ้องไม่ต้องตงขอ แบบนมใช้
 แบบบังคับ ท่านผู้ใดเห็นชอบจะทำก็ตาม ที่ท่านไม่เห็นชอบก็
 ต้องขอรับทานโทษ อย่าเพื่อเหมาเอาว่าอุดริหรือฟุ้งชานเลย
 เพราะคิดชนทงนดวยหวังจะให้เด็กรู้ง่าย เป็นเจตนาฝ่ายกุศล
 ข้าพเจ้าคิดว่าจะได้บุญบ้างเล็กน้อย เมื่อจะมีได้ก็ทำเนา ขอแต่
 อย่าให้ต้องตีเตียนเลย.